

ROMEO & JULIAKÖREN PRESENTERAR

Franska. GALEN SKAPER



ROMEO & JULIA KÖREN

presenterar Pedagogens inkörssport i Franska Galenskaper

Musik	Jean Baptiste Lully
Galenskap	à la Molière
Regi och tablåer	Benoît Malmberg
Kostymer	Barbro Hellsing, Dramatens kostymförråd
Peruker	Anne-Charlotte Reinhold och Dramatens mask- och perukavdelning
Mask	Ensemblen

Lully (1632– 1687) Kompositör, dansare och orkesterledare

Jean-Baptiste Lully var en fransk kompositör som kom att utveckla den franska operan och göra sig känd för både sina musikaliska verk och sina innovationer inom det musikaliska scenkonstområdet.

Lully föddes i Italien och hette från början Giovanni Battista di Lulli. 1647 flyttade han till Frankrike och tjänstgjorde som kammarpojke hos en fransk överklassdam. 1653 såg den blivande kung Louis XIV honom dansa och gjorde honom till Kunglig hovkompositör. Efter kungens kröning blev Lully Musikmästare 1661 och fick även franskt medborgarskap och sitt nya franska namn – Jean Baptiste Lully.

Lully skrev mängder av musik inom olika genrer och under en tid samarbetade han med dramatikern Molière. Tillsammans drev de den sceniska musikens utveckling framåt och anses vara skapare till den franska operan. Lully var även den som uppfann Ouvertyren (den musikaliska del som numera alltid inleder en opera) samt några andra betydande musikaliska inslag i opera.

Vid den här tiden hade dirigenterna ännu inte börjat använda en liten taktpinne att hålla takten med inför orkestern utan de höll takten med hjälp av en stor stålskodd käpp med vars hjälp de dunkade takten i golvet. Under en av sina konserter råkade Lully av misstag dunka denna takt-käpp rakt på sin fot vilket resulterade i en elakartad infektion. Eftersom Lully även var en skicklig dansare ville han inte låta amputera sin fot utan lät infektionen vara. Efter ett långt framgångsrikt liv med många stora musikmoment bakom sig dog Lully slutligen i kallbrand som ett resultat av såret från taktpinnen.

Molière (1622-1673) Dramatiker, skådespelare och regissör

Molière föddes som Jean Baptiste Poquelin. Han tog sig namnet Molière efter en by nära hemmet för att familjen inte skulle behöva leva med skammen att ha en skådespelare som namne.

Jean Baptiste Poquelin började sitt liv genom att följa faderns vilja och utbilda sig till advokat. När han var 21 år bestämde han sig för att i stället bli skådespelare och startade ett teatersällskap. Han skrev många pjäser som gjorde narr av olika delar av samhället och blev berömd för sin humor, satir och vassa porträtt. Några av hans mest kända pjäser är Den girige, Tartuffe och Den inbillade sjuke.

Under många år samarbetade han vid kungens hov med Lully som musiksatte hans pjäser. Deras gemensamma verk var fulla av snillrik och satirisk dialog, intrikata sånger, danser och kommentarer mot samtiden.

Mot slutet av sitt liv spelade Molière själv i sin pjäs Den inbillade sjuke och kollapsade på scenen. Myten säger att han avled på scenen men i verkligheten dog han efter några timmar. Eftersom han var skådespelare fick han inte begravas i vigd jord men hans hustru övertalade kungen att låta begrava honom i kyrkan på natten och hans kvarlevor ligger nu på samma plats som odöpta barn begravdes.

Louis XIV (1638 – 1715) Kung av Frankrike

Kung Louis Dieudonné (av Gud given) var kung i Frankrike från 1643 till sin död 1715. Han kallades även för Louis den store (Louis le Grand) och Solkungen (Le Roi de Soleil). Denna franska kung är den kung som suttit längst på tronen i Europa: 72 år och 110 dagar.

Under Solkungens tid blomstrade Frankrikes kulturliv eftersom kungen hade stort intresse för musik, teater och konst och även ville ha ett hov som kunde visa upp sig stort på det området. Han gav mycket pengar och uppdrag till konstnärer som tack vare detta gått till världshistorien inom sina gebit. I och med återkommande uppdrag för kungen fick konstnärerna möjlighet att skriva, måla och komponera till stora tillställningar och förfina och utveckla sina talanger under lång tid.

Lully och Molière var två av de konstnärer som befann sig vid Louis XIVs hov. Kompositören Lully och dramatikern Molière kom att samarbeta år 1664 till 1671 och satte upp flera föreställningar med text, musik och dans i olika blandningar. Deras föreställningar kallas för bland annat komediballetter, pastoraler, galantballetter och operor eftersom de var nyskapande i genren och inte gick att inordna i något fack.

Kläder/ Hår/ Smink

Kostymerna i föreställningen är uppsydda på Dramaten och är teaterkostymer som imiterar hur kläderna såg ut på Lully och Molières tid. Den rosa klänningen är en variant av ett vardagsplagg som började användas ca 1675. Från början var plagget en löst sittande T-tröja i ett dyrt tyg från staden Mantua i Italien. Efterhand utvecklades den till att få ett snävt liv och böljande klänning. Plagget fick namnet Mantua efter tyget från staden. Ofta bars en kombinerad hätta/peruk som kallas fontange till klänningen.

Det berättas att fontangen kom till då kungens käresta, Marquise de Fontange, tappade sin hatt då hon jagade i skogen med hovet. Hon fäste då upp håret med ett band i stället på ett sätt som kungen gillade och snart började alla damer vid hovet att imitera fontangen. I Frankrike var fontangen förbjuden vid offentliga tillställningar men i England fick den till och med vara med på ett porträtt av drottning Mary.

I Franska Galenskaper är den ljusa klänningen ett plagg som representerar de lite enklare delarna av befolkningen, såsom bondflickor och hushållerskor.

Herrarna i Franska Galenskaper har korta byxor och långa rockar i den stil som var vanlig hela 1600- och 1700-talet. Vid Solkungens hov bar herrarna stora, lockiga peruker som liknar den som lut-spelaren har i föreställningen. Att köpa peruk var dyrt så det var bara de som hade pengar som ägde peruker. Det berättas att peruker kunde stjälas från de rikas huvuden, alltså snattas på stan för att sedan säljas vidare för en bra penning.

Under 1600-talet var det modernt bland överklassen att vara blek eftersom man då visade att man inte behövde vara ute i solen och arbeta med kroppen. Därför pudrade man sig också blek och gick gärna med parasoller (par a soleil – ”att ha när det är soligt!”) för att bevara sin bleka hudfärg. Det var också modernt att vara lite rundlagd om magen eftersom man då visade att man hade gott om pengar och kunde äta mer än man behövde.

Luta och sångstämmor

I föreställningen spelas luta som är ett stränginstrument med gamla anor. Redan på 400-talet har man hittat varianter av denna ”gitarr” men den var som mest populär under renässansen och barocken. Lutan har 19 strängar och en böjd nacke för att halsen inte ska gå sönder av strängarnas spänning när man stämmer den.

Den som spelar luta kallas ”lutenist” och ofta ackompanjerade lutenisten sig själv eller en mindre grupp sångare. När det blev vanligt med större symfoniorkestrar försvann lutan lite ur musikhistorien eftersom den hade svårt att mäta sig ljudmässigt med symfoni-instrumenten. Lutan blev även utkonkurrerad av gitarren under 1700-talet eftersom gitarren endast hade 6 strängar, var enklare att spela på och lättare att tillverka med sina platta sidor.

I föreställningen ingår sånger som sjungs i fyra olika stämmor, så kallat fyrstämmigt. Den översta stämman, ofta melodin, kallas sopran och sjungs av en av damerna. Den andra stämman sjungs också av en dam och kallas alt. Översta herrstämman sjungs av en herre och den kallas tenor. Undre stämman kallas bas och sjungs även den av en herre. Ibland har sångerna mindre eller fler stämmor, tvåstämmigt, trestämmigt eller femstämmigt. Det finns musik som är skriven för 30 stämmor men det kommer vi inte få höra i Franska Galenskaper.

Franska ord att öva på

Madame - dam

Monsieur - herr

Bonjour - goddag

Pleur – gråta

Joli – vacker

Svenska ord att bekanta sig med innan föreställningen

Dirigent

Luta

Opera

Balett

Hov

Satir

Komedi

Taktpinne

Stämman

Kompositör

Dramatiker

SÅNGER I FRANSKA GALENSKAPER

Marche pour la ceremonie des Turcs – ”Marsch för den turkiska ceremonin”

Ur komedibaletten *Le bourgeoise gentilhomme*

Att vara både borgare och gentleman på samma gång är en omöjlighet vilket gör titeln på denna pjäs till ett skämt i sig. Komedin handlar om en borgare som vill komma upp sig till nästa samhällsklass – adeln – och försöker nå detta mål till varje pris. Omgivningen utnyttjar borgarens ambition och dumhet och det hela slutar med att han låter sig luras att gifta bort sin dotter till en falsk, orientalisk prins. I giftas-ceremonin i pjäsen spelas *Marche pour la ceremonie des Turcs*. Tonsättaren Lully spelade själv den falska vigselföräktaren och dansade till marschen i ursprungsuppförandet av pjäsen.

Qu'il est joli – ”Så vacker han är”

Ur föreställningen *Pastoral Comique*

A moy, Monsieur, a moy de grace – ”för mig min herre, för mig med behag”

Ur komedibaletten *Le bourgeoise gentilhomme*

Les Cheours des Trembleurs – ”Frys-kören”

Ur operan *Isis*

Både texten och kompositionen samt hur stycket ska framföras förmedlar hur det känns att frysa i den iskalla vintern:

”Vinter, vår plåga,
fortsätter att frysa oss
vi vet knappt hur man talar

men i skakande ord
ger oss snön och isen
vår dödliga frossa.
Frosten spred sig
över våra smutsiga kroppar,
våra sinnen är förstenade
i en mägträngande kyla”

Hola Debout – ”Hallå, vakna!”

Ur La Princesse D'elide – en galantkomedi

Que nos pleurs, que nos cris se renouvellent sans cesse – ”Vår gråt och våra skrik förnyas ständigt”

Ur operan Alceste eller Alcides triumf

Il faut passer tôt ou tard – ”Förr eller senare måste vi gå”

Ur operan Alceste eller Alcides triumf

I operan sjungs sången av färjkarlen Charon som för de döda till dödens rike Hades. En ganska munter låt trots sitt dystra innehåll – förr eller senare måste alla ta båten.

Buon di - ”God dag”

Ur Monsieur de Pourceaugnac - En komediballett med talad dialog

La Polygamie

Ur Monsieur de Pourceaugnac - En komediballett med talad dialog

BONUS

Både Lully och Molière hette Jean-Baptiste i förnamn. Alltså ”Johannes-Döparen”. Berätta historien om Johannes och fråga om någon skulle vilja heta det i förnamn.